

О. О. Василюць, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ВВЕДЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ

Василюць О. О.

Особливості введення інноваційних технологій у навчально-виховний процес вищих навчальних закладів України

Модернізація освіти та підписання Україною Болонських угод обумовили впровадження інноваційних технологій у навчально-виховних процес вищих навчальних закладів. Це дало поштовх для дослідження та глибинного вивчення наслідків поширення у вітчизняному освітньому просторі інноваційного продукту, яскравим прикладом якого є кредитно-модульна та модульно-рейтингова системи навчання.

Ключові слова: інноваційні технології, інноватика, навчально-виховний процес ВНЗ; освітній простір України.

Василюць О. А.

Модернизация образования и подписание Украиной Болонского договора обусловили внедрение инновационных технологий в учебно-воспитательный процесс высших учебных заведений. Это дало толчок для исследования и глубинного изучения последствий распространения в отечественном образовательном пространстве инновационного продукта, ярким примером которого является кредитно-модульная и модульно-рейтинговая системы обучения.

Ключевые слова: инновационные технологии, инноватика, учебно-воспитательный процесс ВУЗов, образовательное пространство Украины.

Необхідність введення інноваційних технологій у навчально-виховний процес ВНЗ України, обумовлена модернізацією галузі освіти; переваги і недоліки впровадження інноваційної кредитно-модульної та модульно-рейтингової технологій навчання в освітній процес України. Проблемою впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес ВНЗ

України та світу опікувалися: Юсуфбскова Н.Р., Подьимова Л.С., Мазоха Д.С., Опанасенко Н.І., Ярова Т.О., Химинець В.В., Грабовська Т.І., Талапканич М.І., Сивохоп Я.М., Петрус В.В., Фіцула М., Ягупов В., Кремінь В.Г., Козлова О.І., Абасов З.А., Шумпетер Й., Алексюк А., Чошонов М. та інші.

Мета: наголосити на необхідності введення інноваційних технологій у навчально-виховний процес ВНЗ України; привернути увагу української дослідницької аудиторії до вивчення та оприлюднення перспектив провадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес ВНЗ України; завдання: проаналізувати і зіставити переваги і недоліки кредитно-модульної та модульно-рейтингової технологій навчання в освітньому просторі України; запобігти розвитку педагогічних інновацій в Україні шляхом піднесення їхньої освітньо-виховної цінності.

«Інновація виокремлює лідера», – зауважив Стів Джобс – успішний американський підприємець і винахідник, генеральний директор корпорації Apple Inc. Інновації (італ. *Innovazione* – новизна, нововведення) – нові форми організації діяльності і управління, які охоплюють різні галузі [1, с. 39].

Із розвитком комп'ютерних технологій, інновації всебічно поширилися у суспільне життя: науку, освіту, культуру, політику тощо. Одним із шляхів модернізації освітньої системи України є впровадження у навчально-виховний процес вищих навчальних закладів інноваційних педагогічних технологій і методів. Інноваційний процес в освіті – це сукупність послідовних дій, спрямованих на її оновлення, модифікацію мети, змісту, організації, форм і методів навчання, адаптації навчально-виховного процесу до нових суспільно-історичних умов [2, с. 58].

Дослідники з інноватики Дмитро Мазоха та Наталія Опанасенко зазначають, що професія педагога на сьогодні вимагає здатності до адекватного сприйняття потреб сучасного суспільства і відповідної корекції навчально-виховної діяльності. Вища школа як один із найважливіших інститутів соціалізації людини, підготовки молоді до ролі активних суб'єктів майбутніх

суспільних процесів повинна бути винятково уважною як до нових реалій і тенденцій суспільного розвитку, так і до нововведень у галузі змісту, форм і методів навчання й виховання. Відповідно, сучасному викладачеві ВНЗ для його професійної діяльності необхідно апелювати саме до інноваційного потенціалу. [3, с. 116].

За визначенням Опанасенко-Мазохи, інноваційний потенціал педагога – це сукупність соціокультурних і творчих якостей особистості педагога, який виявляє готовність вдосконалювати свою діяльність, а також внутрішні засоби та методи, що здатні забезпечити цю готовність. Наявність інноваційного потенціалу в педагога обумовлюють такі чинники: творча здатність генерувати нові ідеї; високий культурно-естетичний рівень; освіченість; інтелектуальна глибина і різнобічність інтересів; відкритість новому і сприйняття різних ідей, думок, поглядів, концепцій, що базується на толерантності особистості, гнучкості та широті мислення [3, с. 121 – 129].

В організації інноваційних пошуків важливим є вибір актуальної науково-педагогічної теми, чітке формулювання мети і завдань творчої діяльності як цілого колективу, так і кожного педагога зокрема, оптимальний розподіл і корпоративна праця.

Процес упровадження інновацій доцільно розподілити на основні етапи, враховуючи теоретичну та практичну підготовку викладачів. Слід подбати і про науково-методичне обґрунтування інновацій, залучення до їх упровадження авторитетних, творчих педагогів, які в змозі подолати супротив педагогічної спільноти. У таких випадках необхідним є створення спеціальних груп кваліфікованих, ініціативних викладачів, які візьмуть на себе відповідальність за аналіз та апробацію головного досвіду, систематичного відбору ефективних ідей, технологій, концепцій, які можуть бути використаними у педагогічній практиці. Такий підхід дасть змогу об'єднати зусилля авторів педагогічних нововведень із зорієнтованими на інноваційну діяльність педагогами, створити сприятливе інноваційне середовище.

Інноваційна спрямованість визначається критеріями педагогічних інновацій, до яких відносять: новизну, оптимальність, результативність та ефективність, можливість творчого застосування нових результатів у масовому досвіді [4, с. 240].

На сучасному етапі розвитку інноваційних технологій у навчально-виховному процесі ВНЗ слід виокремити кредитно-модульну і модульно-рейтингову технології навчання.

Кредитно-модульна система (КМС) – це форма організації навчально-виховного процесу, яка ґрунтується на поєднанні модульних технологій та використанні залікових одиниць – кредитів. Поширеною є кредитна система, яка ґрунтується на принципах Європейської кредитно-трансферної системи – ECTS. Вона передбачає можливість складання індивідуальних навчальних планів для окремих студентів [5, с. 6].

Термін «модульне навчання» семантично пов'язаний з поняттям «модуль», однією з найпоширеніших дефініцій якого є «функціональний вузол, цілісний блок інформації». Засновником технології модульного навчання вважають американського дослідника Дж. Рассела, який в роботі «Modular instruction» (1974 р.) виклав концептуальні погляди на особливості такого навчання, і запропонував поняття «модуль» [5, с. 263].

Тож наукові підходи до модульної організації змісту освіти, хоч первинно і ґрунтуються на ідеї блочного викладання навчального матеріалу, все ж істотно різняться між собою. Заслуговує на увагу концепція, яка узагальнює різні погляди на шляхи реалізації принципу модульності в освітній практиці. Вона формулює такі базові правила навчання:

- навчальні матеріали треба структурувати з урахуванням досягнення кожним студентом чітко визначеної дидактичної мети;
- навчальний матеріал має бути організований як цілісний блок інформації, що реалізує комплексну дидактичну мету;
- відповідно до обсягу і структури навчального матеріалу, доцільно інтегрувати різноманітні види, форми і технології навчання.

Ідея модульно-розвивального навчання як експериментальної системи освіти впроваджується по аспектах. Набір аспектів визначається такими етапами становлення інноваційної системи освіти:

- від модульної теми і міні-курсу до модульної навчальної програми і модульного програмно-методичного комплексу;
- від модульного заняття до формального модуля як сукупності міні-модулів (20-30 хвилин);
- від операційного і системного – до цілісних дидактичних модулів.

Активно кредитно-модульна і модульно-рейтингова технології навчання увійшли до освітнього простору України з підписанням Болонських угод. Так, дослідження науковців П. Юцявичене, А. Алексюка, М. Чошнова та інших дозволили визначити особливості модульного навчання:

- можливість чіткої структуризації змісту навчальної дисципліни на окремі модулі;
- обов'язкове опрацювання студентом кожного модуля;
- варіативність навчання;
- адаптацію навчального процесу до індивідуальних можливостей і запитів студентської молоді;
- гнучкість управління навчально-виховним процесом [6, с. 408-411].

Відповідно, зміст кожного модуля містить такі структурні елементи: дидактичну мету (зазвичай, не одну), яка має трансформуватися у програму дій для студента; безпосередній навчальний матеріал, структурований на навчальні елементи (НЕ); методичні засоби забезпечення процесу засвоєння навчального матеріалу (підручники, посібники, ілюстративні матеріали, інструкції тощо); інформацію про зміст і методи контролю та самоконтролю якості засвоєння навчального матеріалу.

Слід зауважити, що від правильності побудови модульного варіанта програми залежить ефективність модульного навчання. З кожної навчальної дисципліни бажано передбачати 2-5 модулів на семестр, залежно від кількості кредитів (одиниць виміру навчального навантаження), відведених на вивчення

навчальної дисципліни. Вивчення модуля завершується проведенням контрольних заходів. Для контролю якості засвоєння змісту модулів на практиці склалося два можливих варіанти: відведення окремого часу для модульних контрольних робіт та складання модулів під час аудіальних годин за розкладом.

У першому випадку в деяких навчальних закладах на модульний контроль відводиться окремий день або тиждень. Така схема має певні переваги і недоліки. По-перше, відбувається умовний поділ дисципліни на модулі. По-друге, з навчального процесу вилучається час, необхідний для складання модулів, здійснюється одночасне складання модулів з усіх дисциплін, що спричиняє емоційну та інтелектуальну перенапругу студентів і викладачів. Можливо, доцільнішим є складання модулів на заняттях за розкладом, але в цьому випадку слід уникати перевантаження студентів; не допускати проведення більш ніж одного контрольного заходу на день в одній академічній групі.

Важливим компонентом модульно-кредитної системи навчання є також формування індивідуального навчального плану студента, вимоги до якого були сформульовані в міні-модулі.

Кредитно-модульна система навчання на сьогодні поєднується з рейтинговим оцінюванням, ґрунтується на поопераційному контролі і накопиченні рейтингових балів з різних видів навчально-пізнавальної діяльності студента протягом усього періоду навчання (семестр, навчальний рік).

Навчальний рейтинг (англ. Rating – оцінка) – інтегральний індекс або комплексний показник якості навчальних досягнень студента, який повинен характеризувати рівень знань, вмінь і навичок студента з навчальної дисципліни, а також систематичність його навчально-пізнавальної діяльності, активність, самостійність і творчість.

Рейтингова оцінка виставляється як сума балів, яку отримав студент за виконання індивідуальних завдань, за якість навчальної роботи на лекційних,

семінарсько-практичних заняттях, самостійної роботи, за відповіді на колоквиумах, на поточних контрольних заходах та інших видах навчально-пізнавальної діяльності. З цієї оцінки слід вираховувати негативні бали (бали зі знаком «мінус») за пропуски занять, невчасне складання модульних контрольних робіт, звітів з практик тощо [7, с. 249-250].

Згідно з рішенням кафедри студентам нараховуються заохочувальні бали: за участь в олімпіадах, конкурсах наукових студентських робіт, виголошення доповідей під час наукових конференцій; підготовку наукових статей, виконання завдань з удосконалення дидактичних матеріалів з дисципліни тощо.

Викладач, який проводить аудіальні години у навчальній групі з певної дисципліни, складає індивідуальний рейтинг студента з дисципліни. Студент, який набрав упродовж семестру необхідну кількість балів, має право не складати іспит (залік), і отримати набрану кількість балів як підсумкову оцінку або складати іспит (залік) з метою підвищення отриманої оцінки. Студент також в змозі ліквідувати академічну різницю, пов'язану з переходом на інший напрям підготовки чи до іншого навчального закладу, та використати час, відведений на екзаменаційну сесію, для задоволення особистих потреб, поглибленого вивчення окремих розділів навчальних дисциплін тощо. Студент, який протягом семестру набрав кількість балів, меншу від необхідної, зобов'язаний складати іспит (залік).

Після закінчення кожного семестру визначається семестровий рейтинг студента, тобто його позиція в академічній групі, на курсі, на факультеті, в університеті. Семестровий рейтинг студента відображає успішність студента з усіх дисциплін, вивчення яких у семестрі завершується заліком чи іспитом, а також його активність та результативність творчої роботи (участь в конкурсах, олімпіадах тощо). У разі рівності індивідуальних рейтингів, студентам надається однаковий ранг. Рейтинг студентів є підставою для нарахування стипендії, для конкурсного відбору студентів на програми підготовки за рівнем «спеціаліст», «магістр»; для направлення на стажування або на практику за кордон; для отримання пільг тощо [7, с. 317-322].

Інтегральний рейтинг (підсумковий упродовж усього періоду навчання у ВНЗ) слід ураховувати при рекомендації студентів для продовження навчання в магістратурі чи аспірантурі, працевлаштування у навчальному закладі, за замовленням організацій, підприємств, фірм тощо.

Аналіз накопиченого вітчизняного і зарубіжного досвіду використання рейтингової оцінки свідчить про її істотні переваги:

- відбувається активізація навчально-пізнавальної діяльності студента та підвищується його навчальна мотивація;
- формуються такі риси особистості як самостійність, ініціативність, розвиваються творчі здібності;
- завдяки реалізації принципів системності та систематичності підвищується якість знань та умінь;
- забезпечується точність та об'єктивність оцінювання навчально-пізнавальної діяльності студентів;
- зменшується ризик психологічних, емоційних і фізичних перевантажень студентів, які виникали під час «авральних ситуацій» у період екзаменаційних сесій;
- завдяки елементам природній конкуренції забезпечується краща адаптація випускників ВНЗ до вимог ринку праці;
- з'являються нові чинники заохочення студентів до навчально-дослідної та науково-дослідної роботи, творчої навчально-пізнавальної діяльності [8, с. 231 – 232].

Стандартний план практичного заняття відповідно до модульної системи в ідеалі будується таким чином: по-перше, викладач називає тему та пропонує студентам почергово висловити їхню думку. Після цього студентам пропонується стати на певну позицію «так», «ні», чи «не знаю» і аргументовано відстоювати її. По-друге, студентам пропонується підготуватися до обґрунтування своєї позиції, тобто самостійно або в групі своїх однодумців дібрати декілька найбільш сильних аргументів, які зможуть переконати; висловити свої аргументи аудиторії. У цей час іншим учасникам

рекомендується уважно вислухати аргументи та пропозиції однокурсників. Якщо після обговорення дискусійного питання студенти змінюють думку, то вони пояснюють причину своїх дій, а також називають найбільш переконливу ідею чи аргумент протилежної сторони, спираючись на думки інших студентів.

Підсумки роботи підводить викладач. Метод «власної позиції» найбільш ефективний при вивченні соціально-гуманітарних дисциплін, де особливої актуальності набуває формування вмінь етично і коректно аргументувати своє ставлення до соціально-політичних та історичних подій.

Таким чином, впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес вищих навчальних закладів України є, безумовно, важливим і правильним з огляду на швидку модернізацію освітньої системи. Хоча цей процес має як переваги, так і недоліки. Як ми бачимо на прикладі застосування модульно-кредитної системи, перевагою є тенденція систематичного накопичення балів для отримання заліку (іспиту), яка передбачає підготовку студента до кожного практичного заняття і, зрозуміло, усну відповідь. У разі, якщо студентові достатньо лише отримати залік з дисципліни, є можливість вибору: чи то участь у роботі групи під час практичних занять, чи то якісна підготовка до модульно-контрольних робіт (КМР) і виконання контрольної-самостійної роботи (КСР). Недоліком інноваційної модульно-кредитної системи навчання є суттєві труднощі для набрання студентом 90 і вище балів (відмінно) під час іспиту. 1-2 непідготовлених чи пропущених занять можуть позбавити студента можливості отримати «відмінно», навіть якщо студент повністю прослухав і досконало засвоїв курс. У цьому випадку реформування потребують деякі засади МКС, які б, наприклад, дозволяли студентові набрати втрачені бали через певний час при виконанні індивідуального завдання.

Вагомим негативним чинником також є перепони до ефективного упровадження модульно-рейтингової технології навчання. Однією з таких перепон постають педагогічні стереотипи викладачів, їх надмірна перевантаженість та економічні проблеми в Україні, що унеможливають гідну

оплату науково-педагогічної діяльності, яка наразі набула дуже високого рівня інтенсивності та інтелектуального напруження.

Незважаючи на це, впровадження інноваційних технологій в освітній простір України з кожним роком посилюється і виходить на новий рівень. Найчастіше інноваційні ідеї пов'язані з розвитком комп'ютерно-технічної бази, відкриттям нових закономірностей психологічного розвитку людини тощо. Так, на сьогодні поява нових методів викладання, роботи зі студентською молоддю за допомогою різних комп'ютерних програм, дистанційних курсів не є чимось незвичайним. Студенти, молоді викладачі зазвичай звикають і швидко пристосовуються до інновацій у навчальному процесі, що, в свою чергу, сприяє взаємодії «студент-викладач» і навпаки як у професійній, так і в міжособистісній площині. Тому освітній процес в Україні має численні перспективи в галузі інноватики, а українські дослідники не припиняють наукових розвідок з цієї галузі з метою піднести якість вітчизняної освіти на найвищих європейській щабель, відповідаючи передовим стандартам навчально-виховних критеріїв освіти.

Література

1. Інноваційна теорія Йозефа Шумпетера: сучасне звучання економічних та управлінських ідей: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2012. – 324 с.

2. Абасов З. А. Понятійно-терминологический апарат инновационной педагогической деятельности / З. А. Абасов // Философия образования. – 2006. – №1(15). – С. 56 – 62.

3. Мазоха Д. С., Опанасенко Н. І. Педагогіка [Текст] : навчальний посібник / Д. С. Мазоха, Н. І. Опанасенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 232 с.

4. Козлова О. І. Основні стратегії педагогічного впливу при традиційному та інноваційному підходах до навчання / О. І. Козлова //

Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: Збірник наукових праць / Ред. кол. Л. І. Даниленко та ін. – К. : Логос, 2000. – С. 239 – 245.

5. Кремень В. Г. Вища освіта в Україні і Болонський процес: навчальний посібник. – К. : Освіта, 2004. – 384 с.

6. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія / А. М. Алексюк // Підручник для студентів, аспірантів та молодих викладачів вищих навчальних закладів. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.

7. Ягупов В. Педагогіка: Навчальний посібник / В. Ягупов // Навчальний посібник. – К. : Либідь, 2002. – 559 с.

8. Фіцула М. Педагогіка: Навчальний посібник / М. Фіцула // Навчальний посібник, 2-ге вид., виправлене, доповнене. – К. : Академвидав, 2005. – 559 с.

Vasilets O.

Modernization of education and signing of the Bolonskiy agreement Ukraine stipulated introduction of innovative technologies in the educational process of higher educational establishments. It gave a shove for research and deep study of consequences of distribution in domestic educational space of innovative product the prime example of which is credit-module and module-rating departmental teaching.

Key words: innovative technologies, innovate, educational process of Institutes of higher, educational space of Ukraine.

Відомості про автора

Василець Олеся Олександрівна – кореспондент Ради молодих учених, студентка III курсу спеціальності «Журналістика» факультету української філології та соціальних комунікацій Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Основні наукові інтереси зосереджені навколо проблематики сучасних інноваційних технологій у навчально-виховному процесі ВНЗ України.

Стаття надійшла до редакції 21.12.2012

Прийнято до друку 25.01.2013